

Opis Krškega okrajnega glavarstva.

I. L.

(Dalje.)

Št. Jurij pod Kumom.

Zemljepisni del.

V župljanski občini je le ena enorazredna šola. Župljanska in ob enem šolska občina, šteje 1216 stanovalcev; za šolo sposobne mladine je 172; v šolo hodi 155 otrok. Vsa šolska občina, katera se razprostira pod mogočnim Kumom, ki je velikan Dolenjski, visok 1216 metrov, nekaj proti jugu, nekaj proti zapadu na desnem bregu Save, je zelo gorata, pa mej obilnimi griči in gorami je obilno dolin in jarkov. Št. Jurij, kjer je cerkev, je 772 metrov nad morjem, šola pa 760 metrov. Hribi bi se mogli imenovati proti zapadu: Rodež, Orlek, Prešni hrib proti jugu, Magovnik, proti severu pod Kumom Ščit in Burk. Studencev in sicer dobrih, izvrstnih studencev izvira v tem hribovji mnogo. Nekaj se jih izliva proti severu, in jarek, ki vedno večji postaja, se imenuje Šklendrovec; mej skozi in skozi Krški in Litijski okraj, žene več majhnih mlinov in tri žage, ter se nekoliko pod zagorskim kołodvorom v Savo izliva. Drugi večji potok je Sapota, ki izvira nekaj v Polšniski duhovniji, nekaj pa v Dolski, in teče proti jutru, mej nekoliko časa tudi Krški in Litijski okraj, preteče Svibenjsko in Radeško duhovnijo, teče popolnoma skozi Radeče (Račje), ter se malo nad poslopjem, kjer je okrajna sodnija, v Savo izliva. Na Sapoti je veliko mlinov, mej njimi tudi nekoliko bolj velikih posebno v Radečah, dalje več žag in zadnjič velika papirnica v Njivicah nad Radečami, ki je bila pod zdanjim posestnikom gospodom Krišperjem, vrlim Slovencem, popolnoma prenarajena ter ponovljena, in je zdaj v najboljem stanu ter izdeluje veliko mnogovrstnega papirja. Njiv in travnikov v ravnini skoraj nič ni, temuč največ je vse v bregovih. Zemlja je bolj težka ter ilovnata in lapornata, razen onega dela občine proti Polšniku, ker se pa nahaja prhlica, in še ta je prav plitva. Njive tedaj, posebno na solnčni strani pod Kumom, ako so dobro gnojene (kajti težka ilavnata zemlja potrebuje močnega gnoja), so zelo rodovitne, ter vsake vrste žito lepo obrodi, posebno pšenica je tukaj redno lepa in bogata. Da se plitve njive proti Polšniku ne morejo tako pohvaliti, se samo ob sebi razumi. Po hribih kosé le enkrat na leto, po travnikih v dolinah pa tudi dvakrat. Vinogradov se še precej nahaja. Vinske gore so: Gradišče, Boriče, na Planinah, v Lazih, Podlazenska Gora, Solnčna Gora, Ščit in razun teh še manjši posamezni zemljaki. Vino pa tu pridelano je bolj prvotni pridelek. Ni ravno preкисло, toda nima kaj posebne moči v sebi, ker mu črnine manjka. Popije se večjidelj domá ter se le malo prodá v Zagorje in rudokopom v Trbovlje in Hrastnik. Gozdov ima vsak kmetovalec toliko, kolikor jih potrebuje za dom, pa tudi mu še kaj ostaja za prodaj. Žal, da se preveč lesa prodá in izvozi! V gozdu dobí tudi kmetovalec potrebno nastel in pašo za živino in drobnico, katere tu veliko redijo. Neobdelanega sveta je samo nekaj plazov na severni strani proti Zagorji, in nekaj plazov proti zapadu v Rodeški soseski, Litijskega okraja. Ljudstvo se pečá s kmetovanjem, ter nima posebne obrtnije. Materijelno stanje ljudstva se sme dobro imenovati, kajti tukajšnji stanovalci imajo precej poljá, katero se sicer težavno obdeluje, pa delavcu trud bogato plača. Živino-reja in sadjereja prinašate precej dobička. V zadevi omike ljudstva se more reči, da večina gospodarjev, zlasti mlajših, pa tudi nekoliko starejih zna brati, toda pisati pa prav malo, kajti v mestnih šolah ni bil nihče. Tukaj so posamezne hiše raztresene, ali po dve, tri, k večjemu po pet vkup. Posamezne soseske so: sv. Jurij s 83 številkami in s

550 stan. po ljudskem številjenji leta 1880. z manjšimi podobčinami; Čež s 5 šte., Pungert s 3 šte., Rovne z 2 šte., Podlešuje z 2 šte., Prgarija z 2 šte., Planine z 2 šte., Laze z 2 šte., Breberno s 5 šte., Briše z 2 šte., Zastopje z 2 šte., Jesenorovan z 2 šte., Jazbine s 5 šte., Padež s 6 šte. Sicer ste pa še dve posamezni hiši. Borovjak s 24 šte. in 166 stan. Manjše podobčine so: Borovak v najtesnejem pomenu s 6 šte., Ščit s 4 šte., Vrh s 4 šte., Sele s 4 šte., sicer pa posamezne hiše, Gorenjavas vkup s 7 šte. in 53 stan., Malikum vkup 6 šte. in 43 stan., Osredok na hrbtu nekega griča ležeči se deli v Zgornji, Srednji, Spodnji Osredok, vkup 14 šte. in 78 stan. Dalje pride Artiče, ki pa je pod županijo Polšniško in okrajno gosposko v Litiji s 22 šte. in 133 stan. Hiše so vse po samnem raztresene. Rodež spada tudi pod Polšnik in Litijo z 18 šte. in 96 stan., zadnjič Magovnik, ki je pod županijo Dolsko in pod okrajno gosposko v Litiji s 12 šte. in 97 stan. Cerkev imamo razun župljánske cerkve sv. Jurija, ki je bila do leta 1786. podružnica Svibenjske duhovnije še sledeče podružnice: Sv. Uršule v Borovjaku, sv. Jakoba v Padežu, sv. Brikca v Artičah, sv. Lenarta na Rodežu in sv. Lovrenca na Selu, poleg katere ena sama hiša stoji, in ki je v sosesko Artiče.

Zgodovinski del.

Kakor je bilo že omenjeno, je postala cerkev sv. Jurija, ki je bila do leta 1786. podružnica Svibenjske duhovnije, to leto župljánska cerkev, ker so se podružnice sv. Jurij, Borovak, Padež, Artiče, Rodež, Selo in Borje s svojimi soseskami od Svibenjske velike župnine odločile, in postala je tako lokalija pri sv. Juriji. Prvi duhovniki so bili kapucini, ki so iz kakega zatrtega samostana prišli tù sim. Leta 1806. je postala lokalija pri sv. Juriji župnja in poprej iz Svibenjske velike župnine ekscendirana, in k lokaliji pri sv. Juriji pridejana podružnica sv. Katarine v Borjah z vso svojo sosesko, ki je bila poprej pod duhovnijo Dole (Mariathal). K sv. Juriju je pa prišel 1806. l. gosp. France Ksaver Kagnus, ki je bil ves čas brez duhovnega pomočnika do l. 1830. To leto je pa šel za korarja v Ljubljano, ter je postal višji šolski ogleda, kar je bil tako dolgo, da mu je sledil g. Jurij Zavašnik. Duhovni pomočniki stanovali so pri župniku v nekdanji cerkvenikovi hiši. Leta 1834—1836. pa so blizo farovža sezidali novo kaplanijo in cerkvenikovo hišo vkup, kjer je bila tudi šola za silo. Leta 1861. o sv. Juriji je prišel sim zdanji župnik g. Leopold Gestrin, ki je koj prihodnje leto 1862. začel na mestu nekdanje mežnarije oziroma poznejšega farovža zidati nov času primerni farovž, kjer je tudi preskrbel potrebno in lepo stanovanje za kaplana. Prejšnja kaplanija se je tako predelala, da se je poprejšnja šolska sobica in stanovanje za organista preuredila za šolsko sobo, ki je 8 m. in 73 cm. dolga, in 3 m. in 4 dm. široka; stanovanje kaplanovo je pa postalo stanovanje učiteljevo. Do leta 1869. sta župnik in organist preskrbovala šolo za silo, v katero je hodilo nekaj otrok iz bližnjih krajev. Leta 1869. je bila tukaj šola ustanovljena, in prvi učitelj je bil g. Jernej Pirnat. Po njegovem odhodu je l. 1871. prišel iz učiteljišča g. Ferdinand Kaligar, še le 1872. l. Ko je ta gospod odšel potem v Sevnico na Štajersko, je l. 1873. prišel tù sim g. Ivan Rodič.

Ukaz ministra za uk in bogočastje

z 12. februarija 1884. l., šte. 23122,

gledé zmanjšanja pisarij pri ljudskih šolah in preuredbe nekaterih dotičnih določeb učnega reda z 20. avgusta 1870. l., šte. 7648.

Od različnih strani se ponavljajo pritožbe, da so šolski voditelji in učitelji ljudskih šol s pisarijami preobloženi. Ker je ta napaka pripravna, opovirati učitelje v njihovi